

Отже, це навряд чи сприяє вільному розвитку ринку судово-експертних послуг.

Водночас у приватній (або, як її інколи називають, незалежній) судово-експертній діяльності спостерігаються інші підходи до ціноутворення. Так, Судова незалежна експертиза України демонструє, що «вартість експертизи визначається з урахуванням наступних особливостей: 1) вид (підвид) експертизи; 2) віддаленість об'єкта експертизи; 3) кількість і складність поставлених питань; 4) об'єм наданих на експертизу матеріалів; 5) строки проведення експертизи; 6) формат експертизи (первинна, повторна або додаткова)». Водночас зазначено умови зменшення вартості судової експертизи: точне формулювання питань для експертизи; самостійний пошук документації на об'єкті (проект, технічний паспорт БТІ, довідки, звіти про обстеження, що раніше проводилися, акти на приховані роботи та ін.); забезпечення експерта безперешкодним доступом до об'єкта дослідження.

Отже, сьогодні Україна перебуває лише на початку реформування судово-експертної діяльності та формування ринку судово-експертних послуг. На наше переконання, проведення судової експертизи в межах приватних, комунальних та державних установ має залежати від якості її

проведення, технічного забезпечення та, власне, цивілізованої конкуренції між ними. Держава через оновлені нормативно-правові акти має продемонструвати поступове відкриття цієї сфери для забезпечення належного здійснення правосуддя й оплати праці судових експертів незалежно від форми власності.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-ukraini-vinosit-na-publichne-gromadske-obgovorenniya-proekt-zakonu-ukraini-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist> ; Реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці». URL: <https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/3356-23-zhovtnya-2020-roku-ministerstvo-yustitsiji-ukrajini-vineslo-na-publichne-gromadske-obgovorenniya-proekt-zakonu-ukrajini-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist> ; Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469 (дата звернення: 25.02.2021).
2. Наприклад, на офіційному сайті Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз орієнтовна вартість судових експертиз доходить до 80 000 грн. URL: <http://ondise.minjust.gov.ua/price/> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Судова незалежна експертиза України. URL: <https://ekspertiza.com.ua/uk/vartist-ekspertizi> (дата звернення: 25.02.2021).

К. А. Шуневич,

аспірантка кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7141-5930>, e-mail: katja.shunevich@gmail.com

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЄСТРІВ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ В ОКРЕМИХ ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ

Анотація. Здійснено загальний огляд ведення реєстрів судових експертів у Франції, Великій Британії, Польщі, Литві та Чехії. Проаналізовано вимоги до осіб, які бажають бути включеними у такі реєстри, процедуру й особливості реєстрації судових експертів. Визначено суб'єктів упорядкування та ведення таких реєстрів. Обґрунтовано висновок про доцільність ведення реєстрів судових експертів.

Ключові слова: реєстр судових експертів, список судових експертів, судовий експерт, кваліфікація судового експерта, експерт ad hoc.

Abstract. Overview of maintenance of forensic experts' registers in France, the United Kingdom, Poland, Lithuania, and the Czech Republic is provided. The requirements for persons wishing to be included in such registers, procedure and peculiarities of forensic experts registration are analyzed. The subjects of organizing and ordering such registers are clarified. The conclusion on the expediency of maintaining forensic experts' registers is substantiated.

Keywords: forensic experts' register, list of forensic experts, forensic expert, qualification of forensic expert, ad hoc expert.

Аннотация. Осуществлён обобщий обзор ведения реестров судебных экспертов во Франции, Великобритании, Польше, Литве и Чехии. Проанализированы требования к лицам, желающим быть включёнными в такие реестры, процедура и особенности регистрации судебных

экспертов. Определены субъекты составления и ведения таких реестров. Сделан вывод о целесообразности ведения реестров судебных экспертов.

Ключевые слова: реестр судебных экспертов, список судебных экспертов, судебный эксперт, квалификация судебного эксперта, эксперт ad hoc.

Організаційні особливості проведення судової експертизи, зокрема порядок набуття статусу судового експерта, перевірки наявності у нього спеціальних знань і вмінь є важливим з точки зору проведення належної експертизи, результати якої в подальшому знайдуть своє відображення у висновку експерта й матимуть значення для вирішення кримінального провадження.

В окремих державах Європи, зокрема в Україні, ведуться реєстри судових експертів, завданням яких є допомогти суб'єктові проведення судової експертизи та залучення експерта обрати «правильного експерта», тобто такого, який має необхідну кваліфікацію й відповідає іншим вимогам, які висуваються до експерта відповідно до законодавства. Підтвердженням такої кваліфікації, як слушно зазначає Г. Авдєєва, є належна професійна підготовка експерта, наявність у нього необхідних знань і досвіду [1], відомості про що варто було б відображати в таких реєстрах.

Як свідчить європейський досвід, в одних державах існує єдиний реєстр судових експертів, у деяких інших — декілька реєстрів судових експертів, у решті країн такі реєстри відсутні в принципі.

Тож, пропоную для ознайомлення огляд практики ведення реєстрів судових експертів у Франції, Великій Британії, Польщі, Литві та Чехії.

У Французькій Республіці відповідно до ст. 157 КПК Франції інформацію про осіб, які можуть бути судовими експертами, можна знайти у Національному списку експертів, який укладає Касаційний суд (*la liste nationale dressée par la Cour de cassation*), або в одному зі списків, які складають апеляційні суди (*listes dressées par les cours d'appel*) [3].

Існують певні вимоги, яким має відповідати особа, що бажає бути включеною у зазначені вище списки експертів і, відповідно, здійснювати експертну діяльність. Так, експертом у кримінальному провадженні Франції може бути будь-яка дієздатна особа, яка не досягла сімдесяти років, має необхідний рівень фахової підготовки та досвід у певній галузі науки, не має судимості. На додаток, особа, яка бажає стати експертом, повинна продемонструвати «достатній» досвід у професійній діяльності, пов'язаний зі спеціалізацією, у якій вона прагне бути експертом, а попереднє виконання обов'язків має бути «правильним» (тобто не суперечити доброчесності й моралі), відповідати критерію незалежності [5].

Відповідно до ст. 2 Закону Франції від 29.06.1971 р. № 71-498 «Про судових експертів» спочатку особу, яка бажає здійснювати експертну діяльність, вносять до Списку експертів, складеному апеляційними судами, на випробувальний строк три роки. Після завершення цього випробувального строку та подання нової заявки експерт може бути перереєстрований на п'ять років після отримання мотивованого висновку комісії, у складу якої — представники судів та експертів [6]. Для отримання такого висновку здійснюється аналіз та оцінювання професійного досвіду особи, яка претендує на те, аби бути включеною у список експертів, а також перевірка її знань. Для офіційного включення до Списку експертів Касаційного суду експерти повинні бути зареєстровані в реєстрі апеляційних судів принаймні 5 років. Включення до Списку експертів Касаційного суду здійснюється терміном на 7 років. Кожні 5 років для списку апеляційних судів та кожні 7 років для Списку Касаційного суду необхідно здійснювати перереєстрацію.

Реєстрації у відповідних списках експертів підлягають як фізичні, так і юридичні особи. Фізична або юридична особа може бути зареєстрована лише в одному списку апеляційних судів. Опісля реєстрації особа, якщо її зареєстровано в Національному списку, може використовувати назву «*Expert agréé par la Cour de cassation*»; якщо у списку, складеному апеляційними судами, — то «*Expert près la cour d'appel*» [4, ст. 38].

У Польській Республіці списки судових експертів існують при окружних судах, і ведуть їх голови окружних судів. Особа, яка бажає здобути статус судового експерта, звертається із клопотанням до голови відповідного окружного суду, зазначаючи галузь своєї компетенції та надаючи документи, що підтверджують фахові знання й необхідну кваліфікацію. Голова окружного суду розглядає таке клопотання й у разі його задоволення ухвалює

рішення про включення особи до реєстру судових експертів (*Lista biegłych sądowych*) строком на 5 років (§ 2, 4 Розпорядження) [8]. Відповідно, реєстр судових експертів не є єдиним для всієї Польщі, а існує у вигляді окремих реєстрів при окружних судах.

У правовій системі Англії й Вельсу відсутні офіційні списки судових експертів (однак, до 2009 року функціонував Реєстр судово-медичних експертів і вважали, що особи, внесені в цей Реєстр, відповідають критерію «безпечної та компетентної практики»). Станом на сьогодні існує практика створення «приватних списків» (тобто таких, які не ведуть органи державної влади), де зазначено дані про фахівців, які пропонують свої послуги як експерти [7, ст. 16].

У Литовській Республіці існує єдиний Реєстр судових експертів (*Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą*), у якому містяться відомості про те, що експерт має кваліфікацію та спеціальні знання для проведення судових експертиз. Упорядником такого реєстру є Міністерство юстиції [2]. Особа, яка бажає стати судовим експертом, опісля проходження перевірки кваліфікації та отримання свідоцтва судового експерта, звертається до Міністра юстиції з клопотанням включити її до Реєстру судових експертів протягом одного року з дати видачі свідоцтва про кваліфікацію судового експерта. Перед включенням до Реєстру особа повинна скласти присягу.

У Чеській Республіці відповідно до Закону від 09.10.2019 р. № 254/2019 «Про експертів, експертні бюро та експертні інститути», який набув чинності з 01.01.2021 р., існує єдиний Список експертів, експертних бюро й експертних інститутів (*Seznam znalců*) [9]. Міністерство юстиції є суб'єктом, уповноваженим розглядати заявки про реєстрацію особи судовим експертом та упорядковувати такий реєстр.

Слід зазначити, що наявність реєстрів судових експертів у зазначених вище державах не перешкоджає можливості залучення «експертів *ad hoc*», тобто осіб, які мають достатні знання в певній галузі науки, але не перебувають у відповідних реєстрах. Найчастіше залучення таких експертів відбувається тоді, коли не існує фахівця в певній галузі експертизи, проведення якої є необхідним у конкретному кримінальному провадженні.

Важливим моментом також є функціонування (розроблення, удосконалення) належного механізму включення осіб до реєстрів експертів, тобто механізму атестації, системної перевірки компетентності осіб, які мають намір здійснювати функції судових експертів. Реєстр судових експертів мав би виконувати це завдання, пропонуючи суб'єкту призначення експертизи для вибору експертів, які мають належну кваліфікацію. Відсутність же відповідних реєстрів судових експертів створює труднощі для сторін і/або суду у виборі експерта належної кваліфікації. Загалом питання доцільності ведення реєстрів судових експертів і відомостей про них, а також щодо суб'єкта ведення реєстрів сьогодні час від часу обговорюють у різних державах Європи, щоразу знаходячи аргументи як за, так і проти; водночас функціонування таких реєстрів полегшує реалізацію професійних функцій сторонам процесу та судам.

Список використаних джерел

1. Авдєєва Г. К. Проблеми гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи із законодавством країн Європейського Союзу // *Правова доктрина — основа формування правової системи держави* : мат.-лі Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річ. НАПрН України та обговор. 5-том. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20—21.11.2013). Харків, 2013. С. 634—637.
2. Про судову експертизу : Закон Литовської Республіки від 29.10.2002 р. № IX-1161. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr> (дата звернення: 12.08.2020).
3. Code de procédure pénale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071154> (дата звернення: 16.02.2021).
4. Comparative study on expert witnesses in court proceedings (English). Washington, DC: World Bank. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/801721468339116562/Comparative-study-on-expert-witnesses-in-court-proceedings> (дата звернення: 16.02.2021).
5. Décret n°2004-1463 du 23 décembre 2004 relatif aux experts judiciaires. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000628809?init=true&page=1&query=experts+judiciaires&searchField=ALL&tab_selection=all (дата звернення: 17.02.2021).
6. Loi n° 71-498 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000874942/2021-02-16> (дата звернення: 16.02.2021).
7. Kompetencje biegłych sądowych — oczekiwania i kryteria oceny przegląd rozwiązań stosowanych w różnych państwach i systemach prawnych. URL: https://forensicwatch.pl/pliki/Forensic_Watch_Desk_Research.pdf (дата звернення: 16.02.2021).
8. Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. z 2005 nr 15 poz. 133). URL: <https://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050150133> (дата звернення: 16.02.2021).
9. Zákon o znalečích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech (zákon č. 254/2019 Sb.). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-254> (дата звернення: 22.10.2020).

М. Г. Щербаковський,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8413-9311>, e-mail: shcherbakovskyi@gmail.com

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто проєкт Закону України «Про судово-експертну діяльність», уточнено окремі формулювання щодо понять судової експертизи, її предмета та об'єктів, суб'єкта проведення експертного дослідження та його спеціальних знань.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, об'єкт і суб'єкт експертного дослідження, спеціальні знання експерта.

Abstract. The author considered the Draft Law of Ukraine «On Forensic Activity», clarified certain formulations that relate to the concepts of forensic examination, its subject and objects, the subject of expert research and his special knowledge.

Keywords: forensic activity, object and subject of expert research, specific expertise of a forensic expert.

Аннотация. Рассмотрен проект Закона Украины «О судебно-экспертной деятельности», уточнены отдельные формулировки, касающиеся понятий судебной экспертизы, ее предмета и объектов, субъекта проведения экспертного исследования и его специальных знаний.

Ключевые слова: судебно-экспертная деятельность, объект и субъект экспертного исследования, специальные знания эксперта.

Ефективність використання у судочинстві судових експертиз здебільшого залежить від збалансованого правового регулювання судово-експертної діяльності. Станом на сьогодні судово-експертну діяльність частково регламентовано Законом України «Про судову експертизу», прийнятим 1994 р., який неодноразово змінювали та доповнювали. Однак, законодавче регулювання судово-експертної діяльності як різновиду державної діяльності потребує суттєвого реформування з урахуванням розвитку вітчизняного та міжнародного законодавства, досягнень

теорії судової експертизи та вимог судово-слідчої й експертної практики. Сучасна судово-експертна діяльність є багатограним явищем, яке містить процесуальну, методичну, теоретичну, організаційну, фінансову, інформаційну та дидактичну складові, що потребують правового упорядкування. Науково обґрунтований висновок експерта — це кінцевий продукт, який є результатом формування необхідних правових умов функціонування всіх сторін судово-експертної діяльності.

У зв'язку з викладеним заслуговує на увагу проєкт Закону України «Про судово-експертну діяльність» (далі — *Проект*) [1], розроблений на виконання Указу Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави». Зазначений Проект є не першим, але (на відміну від попередніх) доволі повно розкриває сутність та особливості сучасної складної судово-експертної діяльності.

Проект містить вісім Розділів та 62 статті, що визначають загальні принципи, правові засади та зміст державного регулювання судово-експертної діяльності; види суб'єктів судово-експертної діяльності; порядок професійної підготовки та присвоєння кваліфікації судового експерта, його права, обов'язки, відповідальність; засади самоврядування судових експертів; строки та види судових експертиз; фінансове забезпечення та міжнародне співробітництво в галузі судово-експертної діяльності та ін. За всього позитивного значення Проекту загалом, він не позбавлений певних вад, а деякі положення щодо визначення судової експертизи, її об'єктів, предмета, суб'єктів проведення вимагають уточнення та доопрацювання.

У п. 10 ч. 1 ст. 1 Проекту судову експертизу визначено як дослідження, що проводять «відповідно до законодавства України». Поняття судової експертизи можна